RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1902. Första Kammaren. N:o 15.

Onsdagen den 5 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 12 på dagen.

Herr statsrådet *Crusebjörn* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående bildande af en fond för landtförsvarets byggnader och andra försvarsändamål;

2:o) angående försäljning af vissa kronan tillhöriga tomter inom Marstrands stad;

3:o) angående försäljning af den kronan tillhöriga fästa egendomen n:o 10 i qvarteret Kulberget mindre i Stockholm; och

4:o) angående öfverlåtelse till landtförsvaret af mark vid staden Visby för Gotlands artillerikår.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 14, i anledning af väckta motioner om tull å tydligen brukade och slitna säckar samt om upphäfvande af § 9 mom. 2 tulltaxeunderrättelserna; och

n:o 15, i anledning af väckt motion om ändring i tullsatserna för vissa slag af väfnader;

bankoutskottets memorial n:o 4, om användande af bankovinsten för år 1901;

lagutskottets utlåtande n:o 24, i anledning af väckta motioner angående skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om upphäfvande af den s. k. indigenatsrätten; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts betänkande n:o 2, angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättandet af ett statslotteri.

Upplästes följande ingifna läkareintyg:

Att herr grefve *Trolle Bonde* är till följd af akut mag- och tarmkatarr för närvarande förhindrad att deltaga i Riksdagens arbete, intygas härmed på heder och samvete.

Eslöf den 3 mars 1902.

N. Kulneff.
Med. Doktor.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 5 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första Kammaren vill, att gällande tullsats å icke rökt fläsk skall bibehållas oförändrad, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra Kammaren beslutit borttaga tullen å icke rökt fläsk.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—116;

Nej—25.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 123, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 109 ja och 112 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 225 ja och 137 nej, hvadan beslutet i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 6, punkten 1, föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första Kammaren vill, att ägg skall åsättas en tullsats af 20 öre för kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra Kammaren beslutit, att gällande tullfrihet för ägg skall bibehållas.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—90;

Nej—51.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 124, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 89 ja och 132 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 179 ja och 183 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 28 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första Kammaren vill, att Riksdagen må för anordnande af arbetsstatistiska undersökningar å extra stat för år 1903 anvisa 20,000 kronor och medgifva, att å detta anslag uppkommande öfverskott må under år 1904 för det med anslaget afsedda ändamål användas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra Kammaren på det sätt bifallit Kongl. Maj:ts förslag i denna del, att *dels* för det arbetsstatistiska arbetet i kommerskollegium å ordinarie stat upp-

föres lön till en förste aktuarie med de af Kongl. Maj:t för denna tjensteman föreslagna aflöningsförmåner samt *dels* för detta arbetes anordnande å extra stat för år 1903 uppföres ett anslag af 15,000 kronor.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—55;

Nej—84.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 125, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 82 ja och 139 nej, samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 137 ja och 223 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af statsutskottet i dess memorial n:o 29 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första Kammaren vill, att Riksdagen, med bifall till Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställning, medgifver, att, derest t. f. öfverdirektören och chefen för trafikafdelningen inom jernvägsstyrelsen, distriktschefen Axel Rudolf Corin varder af Kongl. Maj:t konstituerad till öfverdirektör och chef för samma afdelning, till Corin må från och med den dag, han varder konstituerad, af jernvägstrafikmedlen utanordnas ett personligt lönetillägg af 2,100 kronor för år räknadt, hvilket belopp dock, i den mån Corin intjenar ålderstillägg såsom öfverdirektör, eller för den händelse genom reglering af öfverdirektörens för trafikafdelningen i aflöningsreglementet nu uppförda aflöning ökning i aflöningsförmånerna för denne kan komma att inträda, skall minskas med belopp, motsvarande ålderstillägget eller ökningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra Kammaren afslagit Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—113;

Nej—28.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 126, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 69 ja och 153 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 182 ja och 181 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Anställdes jemlikt 65 § riksdagsordningen omröstning öfver följande af bevillningsutskottet i dess memorial n:o 11 föreslagna och af båda kamrarne godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med Första Kammaren vill, att *fotografikameror och delar deraf* skola i tulltaxan upptagas såsom en särskild rubrik, så lydande:

Fotografikameror och delar deraf, i den form de inkomma:

vägande per stycke 5 kg. och deröfver..... 1 kg.... 1 krona
vägande per stycke mindre än 5 kg. ..... 1 kg.... 5 kronor;

äfvensom att tulltaxerubriken n:o 238: »Instrumenter: optiska» skall erhålla följande förändrade lydelse:

Instrumenter:
optiska, *ej specificerade*, derunder inbegripna kikare, glasögon och infattade optiska glas af alla slag; barometrar, manometrar och termometrar ..... 1 kg.... 2 kronor;

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra Kammaren afslagit såväl hvad utskottet hemstält som den i ämnet väckta motionen.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—98;

Nej—43.

Sedan protokoll öfver omröstningen blifvit uppsatt, justeradt och afsändt till Andra Kammaren, ankom derifrån ett protokollsutdrag, n:o 127, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 105 ja och 116 nej samt att båda kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 203 ja och 159 nej, hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Vid föredragning af herr *Bergströms* under gårdagen väckta och då bordlagda motion, n:o 30, angående skrifvelse till Konungen i fråga om främjande af ett mera ekonomiskt tillgodogörande af virkestillgången i skogarne, beslöt kammaren hänvisa denna motion till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Vid föredragning af herr *af Ekenstams* nästlidne dag afgifna och samma dag bordlagda motion, n:o 31, angående skrifvelse till Konungen i fråga om främjande af kooperation mellan jordbrukare, beslöt kammaren hänvisa denna motion till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogos och lades till handlingarna bevillningsutskottets nedannämnda, sistlidne dag bordlagda memorial:

n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande punkten 4:o) i utskottets betänkande n:o 7 angående vissa motioner om ändring i förordningen angående vilkoren för försäljning af bränvin m. m., och

n:o 13, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande n:o 8 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående tullen å majs.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran bankoutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 3 äfvensom lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden n:is 21—23.

Ifrågasatt ändring i sättet för kallelses utfärdande till kyrkoråds och skolråds sammanträden.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 1 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 18, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 25 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Friherre Alströmer: Det är naturligtvis ett mycket otacksamt värf att försöka försvara en motion gent emot ett enhälligt utskott; och jag skulle icke heller nu besvärat kammaren med något yttrande, om jag icke funnit, att utskottets motivering i många punkter kan gifva befogad anledning till anmärkning.

Som herrarne behagade finna, har jag i min motion föreslagit, att 25 § i kongl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skulle i så måtto ändras, att det blefve uttryckligen föreskrifvet, att den der nämnda kallelsen skulle till hvarje ledamot skriftligen utfärdas. Jag anser nemligen, att ordet »kallelse» i denna paragraf innebär, att den skall delgifvas ledamöterna personligen, men utskottet säger, att det icke kunnat finna denna tolkning af ordet »kallelse» rigtig och stöder sin mening derpå, att det i 12 § af samma förordning heter, att kallelse till kyrkostämma skall utfärdas genom kungörelse. Det är just detta »genom kungörelse» i 12 §, som gör, att jag anser, att ordet »kallelse» i 25 § måste hafva en annan betydelse, och att lagstiftaren icke får anses hafva afsett, att den i 25 § omförmälda kallelse skall ske genom kungörelse.

Vidare säger utskottet, att, om 25 § skulle ändras i den af mig angifna rigtning, deri borde införas, icke blott att kallelse skall till hvarje ledamot skriftligen utfärdas, utan äfven att kallelsen skall hvarje ledamot delgifvas. Att utsäga detta kan jag icke finna vara behöfligt. Med lika fog skulle man kunna yrka på ett tillägg till 12 §, att kungörelsen skall uppläsas i kyrkan, men lagstiftaren har ansett, att ordföranden derförutan bör begripa, att kungörelsen skall ej blott utfärdas, utan äfven delgifvas. Likaså om det i 25 § stadgas, att kallelse skall skriftligen utfärdas, är det sjelfklart, att denna kallelse också skall delgifvas, genom post eller på annat sätt. Jag finner derför utskottets anmärkning i detta afseende vara alldeles utan betydelse.

Äfven säger utskottet, att i anledning af en vid nästlidet års riksdag väckt motion utskottet visserligen då medgaf, att ändrade förhållanden i väsentlig mån minskat effektiviteten af kungörelsers uppläsande i kyrka, och att det på den grund vore önskligt och behöfligt, att äfven andra kungörelsesätt tillitades för att, som sig borde, sprida meddelandet om hållande af kyrko- eller kommunalstämma, men att hvad 1901 års utskott sålunda medgifvit icke gälde i samma grad om kyrkoråd och skolråd. I det afseendet är jag af rakt motsatt åsigt. Jag anser kyrkorådets och skolrådets sammanträden liksom kommunalnämndens vara af större betydelse än kommunal- eller kyrkostämmor, som vanligen äro fåtaligt besökta, och vid hvilka

Ifrågasatt ändring i sättet för kallelses utfärdande till kyrkoråds och skolråds sammanträden. (Forts.)

ärendena i allmänhet förekomma först efter det de hos församlingens förtroendemän varit föremål för särskild pröfning och utredning, som utmynnat i förslag, hvilka stämman merendels blott godkänner. Så är åtminstone förhållandet i de flesta fall, och derför anser jag det naturligtvis vara af större vigt beträffande kyrko- och skolrådssammanträden än beträffande kommunalstämmor, att de kungöras på sådant sätt, att icke största delen af ledamöterna ofta nog äro i okunnighet om, att de skola hållas. Detta blifver fallet, om blott kungörelse om sammanträdena uppläses i kyrkan. Jag har sjelf erfarenhet häraf, och det är derför, som jag anser förändring nödig.

Ytterligare säger utskottet, att lydelsen af förevarande paragraf i förordningen om kyrkostämma m. m. icke lägger hinder i vägen för kyrkoråd och skolråd att sjelfva besluta, att ordföranden skall kalla ledamöterna personligen. Detta kan jag icke finna, att förordningen på något sätt medgifver. Hade det varit meningen, borde det ju hafva hetat lika väl om kyrkoråds och skolråds sammanträden som om kommunalnämndens, att ledamöterna ega bestämma ställe och tider för dem.

Då kyrko- och skolrådsordförandenas och lagutskottets tolkning synes vara mycket olika, anser jag ett förtydligande af behofvet påkalladt. Derför ber jag ock att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Sörensson: De skäl, motionären anfört för bifall till sin motion, finner jag ingalunda vara tillfredsställande, men då utskottet framhållit hvad som kan vara att säga till vederläggande af dem, skall jag nu fatta mig mycket kort.

Den analogi, som motionären framstälde under anförande, att i fråga om kallelse till kyrko- eller kommunalstämma det icke vore föreskrifvet, att kungörelsen skall uppläsas i kyrkan, är icke rigtig. I fortsättningen af de paragrafer, som innehålla föreskrifter, att kallelser till kyrko- och kommunalstämmor skola utfärdas genom kungörelser, står det nemligen, att sådan »kungörelse skall uppläsas från predikstolen 14 dagar eller minst en vecka förut», och att för ärenden, som fordra särskildt skyndsam handläggning, stämma må kunna hållas till och med samma dag den pålyses. Det är således i detta fall alldeles tydligt föreskrifvet, att kallelsen *skall uppläsas*. Men huru kallelser till kyrkoråds- och skolrådssammanträden skola delgifvas, är lemnadt åt kyrkorådets och skolrådets eget afgörande. Utskottet har tydligen visat, att det icke möter hinder för kyrkorådets och skolrådets ledamöter att öfverenskomma, att kallelse skall ske skriftligen. För min del kan jag icke heller finna något som helst hinder för ett sådant beslut.

Det skulle äfven, såsom utskottet påpekat, kunna medföra ganska svåra olägenheter, om det skulle fordras såsom vilkor för ett skolråds- eller kyrkorådsbesluts laglighet, att kallelse varit icke blott utfärdad, utan äfven tillständ hvarje ledamot. Detta kunde mycket

lätt leda till, att ett kyrkostämmobeslut, måhända af synnerlig vigt, blefve upphäfdt och derigenom en frågas afgörande fördröjdt, kanske gång på gång. Detta är en följd, som jag föreställer mig, att motionären icke tänkt på, och då den är af ganska stor betydelse, antager jag, att motionären numera icke kan vara särskildt angelägen, att motionen skall bifallas.

Ifrågasatt ändring i sättet för kallelses utfärdande till kyrkoråds och skolråds sammanträden. (Forts.)

Då sålunda den ifrågasatta ändringen icke är nödvändig, utan målet kan vinnas på annat sätt, genom kyrkorådens och skolrådens egna beslut, och då ändringen till och med skulle kunna leda till svåra olägenheter, ber jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemstält samt vidare derpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 1 och 4 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 19, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen med begäran om revision af lagstiftningen rörande lega af jord på landet och dermed sammanhängande författningar.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m.

Herr von Möller: Ser man tillbaka på denna frågas historik, skall man finna, att då den efter år 1869 första gången återupptogs i Riksdagen, år 1893, lagutskottet tillstyrkte en skrifvelse om arrendelag — med fem reservanter från denna kammare —, men skrifvelseförslaget föll här med 85 röster mot 14. Sedan afstyrktes frågan af lagutskottet år 1894, då den afslogs utan diskussion. Äfven år 1895 afstyrktes den af lagutskottet och afslogs utan diskussion. År 1896 afslogs den på samma sätt, år 1897 med 76 röster mot 27 och år 1898 mot 86 röster mot 19. Alla dessa år efter år 1893 har lagutskottet afstyrkt motionen i ämnet. Ser man återigen till, huru utskottet nu förfarit, finner man, att utskottet enhälligt på en reservant när från Andra Kammaren, tillstyrkt en skrifvelse.

År 1895 skref lagutskottet en helt kort motivering för sitt afslag, hvilken slutar med dessa ord: »I följd af den tänjbarhet, som utmärker ordet förbättring, torde dessutom — såsom lagutskottet vid 1891 års riksdag anmärkte i fråga om en i viss mån likartad motion, som då var föremål för utskottets handläggning — en bestämmelse i den ifrågasatta rigtningen mången gång blifva anledning till misshälligheter emellan dem, hvilkas *intressen*, om de *rätt* förstås, med *hvarandra sammanfalla.*» Allt sedan herr Anner-

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

stedts inträde i regeringen under någon af de första månaderna af 1895 har herr Hasselrot varit lagutskottets ordförande.

Jag skall under den diskussion, som möjligtvis kommer att följa, icke trötta kammaren med nya motiv för afslag, då jag har en mycket *starkare auktoritet* att begagna, nemligen den nuvarande *ordföranden* i lagutskottet, hvilken, såsom herrarne erinra sig, uppträdt mycket kraftigt i frågan och på alla punkter bekämpat den ifrågasatta nya lagstiftningen. Emellertid skall jag be att först få påpeka något från motionen. Motionärerna hafva vid densamma fogat en arrendelag, hemtad från Finland, och säga om den, att de väl icke vilja påstå, att deri finnes någon *ofelbar formel* att följa för vårt svenska lagstiftningsarbete, men att de dock ansett denna lag, som framgått från i allmänhet samma juridiska och sakliga förutsättningar som dem, som finnas hos oss, vara *af det intresse,* att den för att göras *mera tillgänglig* borde som bilaga följa deras motion. Jag gissar, att det icke varit motionärernas mening att låta aftrycka alla möjliga utländska lagar för att hafva dem lättare tillgängliga, utan att meningen varit att, i fall Riksdagen ville aflåta någon skrifvelse, den finska lagen borde *läggas till grund* eller blifva ett slags *modell* för den svenska lagen i ämnet.

Hvad säger utskottet härom? Utskottet är mera försigtigt. Det säger: »En god ledning för lagstiftningsarbetet i ämnet *lärer* i utskottets tanke vara att hemta af det utaf motionärerna omförmälda finska lagförslaget om lega af jord på landet.» Utskottet uttrycker sig icke rigtigt bestämdt, utan säger, att »*det lär vara* på det sättet». *Så vidt* utskottet kunnat finna vid den granskning utskottet *varit i tillfälle* att egna förslaget, har detta — säger utskottet vidare — på ett i allmänhet *ganska tillfredsställande* sätt fylt syftemålet att, utan *alltför genomgripande förändringar* i sak, åstadkomma fullständigare och mera *tidsenliga* stadganden än de förut gällande. Likvisst säger utskottet, att lagförslaget icke synes förtjena att i alla hänseenden lända till efterföljd. Bland annat tycker utskottet, att våra hittillsvarande regler för *syns anställande* och *öfverklagande* ega företräde framför de deri föreskrifna, som, efter utskottets förmenande, utmärkas af alltför stor *vidlyftighet* och *omständlighet.*

Det torde tillåtas mig att blott i allra största korthet angifva några af dessa »tidsenliga» bestämmelser, som skulle vara både intressanta och efterföljansvärda, och anhåller jag, att kammaren då ville hafva godheten att beakta, huruvida motionärerna och lagutskottet eller jag ha rätt, och jag vågar på det bestämdaste bestrida hvad utskottet här anfört. Som herrarne veta, är jag en stor vän af frihet; jag vill gerna opponera mig mot allt tryck *uppifrån,* men jag vill af samma grund opponera mig mot hvarje slags tryck nedifrån. Och jag tror, att, om vi skulle få en lag till stånd i öfverensstämmelse med det finska lagförslaget, detta skulle bli till stor olycka.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

I 4 § står t. ex.: »Saknas i legokontraktet sådan bestämmelse angående legotiden, som 2 § innehåller, gälle aftalet i tio år.» I 5 § heter det: »Sitter brukare qvar sex månader efter det legotiden ute är, och har ej legogifvaren tillsagt honom att afflytta, vare ansedt såsom om nytt legoaftal ingåtts för lika lång tid, som det tidigare aftalet omfattat, dock icke utöfver tio år». Huru är det enligt våra nuvarande bestämmelser? Jag sitter t. ex. med ett stort antal, kanske bortåt 100, kontrakt och glömmer att inom tre månader efter legotidens slut anmana en arrendator att afflytta; arrendatorn får då sitta qvar, och legotidens längd blir beroende på ny uppsägning, hvarefter arrendatorn eger åtnjuta laga fardag. Enligt den finska lagen får arrendatorn, om han icke inom sex månader efter legotidens slut blir tillsagd att afflytta, qvarsitta *lika lång tid*, som *det tidigare aftalet* omfattade, dock högst *tio år*.

Så kommer jag till bestämmelserna om syn, angående hvilka utskottet visserligen säger, att det föredrager de hos oss gällande bestämmelser, derför att de finska bestämmelserna skulle vara för vidlyftiga. Jag vågar påstå något annat om dessa bestämmelser. Låtom oss se till, hvad de innehålla.

Der står nu först om tillträdessyn, att den skall af legogifvaren föranstaltas och hållas senast sex månader efter det brukaren tillträdt lägenheten. Ja, hvad kan icke under de sex månaderna hafva passerat?

Vidare står der, att »då legoaftal upphör, skall afträdessyn hållas senast inom den tid, räknad från afträdesdagen, som för tillträdessyn är bestämd, men må ock, om endera parten det äskar, kunna ega rum före afträdesdagen, dock ej tidigare än sex månader dessförinnan». Under dessa sex månader kan arrendatorn hinna göra en hel del saker till förfång för jord och jordegare.

Huru tillsättes då synenämnden? Jo, den tredje kompromissarien tillsättes af kommunalstämmans ordförande i socknen. Det är denne tredje, som i kompromissen fäller utslagsrösten. Sedan får man visserligen klaga, men hur? Jo, »nöjes ej part med synenämnds utlåtande vid tillträdessyn, begäre inom en månad derefter hos synenämndens ordförande syn af förstärkt synenämnd». Denna består af de förra synemännen, förstärkta med två af ordföranden i kommunalstämman utsedde synemän — och öfver detta utslag *får icke klagas* utom i fall, som i 25 § omförmälas, d. v. s. om synemännen varit jäfviga. Detta innebär, att man är *helt och hållet lemnad i händerna på kommunalstämmans ordförande.*

Jag vågar icke trötta kammaren med vidare detaljer i detta afseende, utan ber att få öfvergå till 6 kap. »om legorättens förverkande». Der upprepas det oupphörligt, att brukaren, för att hafva förverkat legorätten, skall *hafva erhållit varning*, om han tredskas, bryter mot hushållningsplanen o. s. v., eller om han varder *fäld till straff för återfall* i åverkan å den arrenderade egendomen eller gör sig skyldig till *återfall* i oloflig tillverkning eller oloflig försäljning

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

af rusdrycker. Så kommer ånyo »oaktadt erhållen tillsägelse» och »ehuru derom erinrad», och så slutar paragrafen: »genom aftal må *icke* bestämmas, att legorätten förverkas af *andra orsaker* än nu sagdt är».

Sedan talas det om förbättringar på jorden och rätt till ersättning m. m., och det skulle kunna vara nöjsamt nog att följa förslaget äfven här, men det skulle blifva för långt. 60 § säger, att legokontrakt *må ej* innehålla bestämmelse om att det *ej får* intecknas, och slutligen står det i 62 §, att om uti legoaftal upptagits förbehåll, som står i strid med vissa paragrafer, så är *sådant förbehåll utan verkan.* Detta kallar utskottet för häfdande af den *fria aftalsrätten!*

Jag tillåter mig blott att erinra om att vid Riksdagen 1898, d. v. s. sista gången denna fråga var före, yttrade den dåvarande ordföranden i lagutskottet mot slutet af sitt anförande: »Jag skall slutligen tillåta mig i likhet med den ärade representanten på smålandsbänken påpeka, att vi verkligen faktiskt äro inne på en äfventyrlig väg beträffande lagstiftning. Se vi på en vanlig lagedition, finna vi, att 1734 års lag utgör en relativt liten del af boken, innehållande de allmänna rättsgrundsatser, hvarefter förhållandena man och man emellan lagligen skola bedömas. Sedermera har en speciel lagstiftning tillkommit, den ena författningen efter den andra, så att bihanget nu är flera gånger så tjockt som sjelfva lagen. Den nu ifrågasatta arrendelagen vore just ett steg ytterligare på den vägen, och jag tror, att de allmänna rättsgrundsatser, som redan finnas angifna i lagen, äro fullt tillräckliga för att slita möjliga tvister mellan jordegare och arrendatorer, *hvilkas rättsförhållanden bäst och lämpligast ordnas genom det fria aftalet.*»

Herrarne höra sålunda, hvad ordföranden i lagutskottet den gången anförde såsom jurist. Att han på dessa fyra år ändrat sin uppfattning såsom landtbrukare, kan ju vara möjligt, men jag kan icke neka till, att det förvånar mig, att han såsom *jurist* på *fyra år* hunnit att så *grundligt ändra mening,* som uti ifrågavarande fall synes hafva varit förhållandet.

Att nu här något närmare ingå på bemötande af de anmärkningar i detalj, som komma att framställas, anser jag icke vara skäl. Jag vet ju icke hvad motionärerna eller utskottets ordförande hafva att säga, men jag gissar, att de komma att tala om, att aftalet bör vara skriftligt. Men äfven i det afseendet har jag ett yttrande *af* herr Hasselrot för att skydda mig *mot* herr Hasselrot.

För närvarande anser jag det kunna vara nog, att jag uttrycker mitt ogillande af att man på så lösa grunder skulle aflåta en skrifvelse, hvars gagn jag icke kan inse. Dess syfte skulle vara det vanliga, att »klockarfar skall allting bestyra», och att Kongl. Maj:t skulle hitta på något, som hvarken motionärerna eller utskottet trott sig om att kunna göra. Ty motionärerna säga: »att i öfrigt redogöra för hvilka motiv, som funnits att gifva lagen den omfattning

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

den erhållit, vore visserligen både intressant och lärorikt; men då vi icke *vilja* framkomma med något formuleradt lagförslag» etc. Jag tycker, att om man *vill* besvära Första Kammaren med en fråga, som kammaren så många gånger afslagit, så *bör* man åtminstone draga upp konturerna af hvad man *vill hafva* fram och icke blott tala om, att de gamla bestämmelserna i jordabalken äro föråldrade. Äfven i det afseendet erinrar jag mig, att lagutskottets ordförande ansåg det lämpligare att göra ändring genom att förändra motsvarande stadganden i jordabalken och byggningabalken. Men nu säga motionärerna, att de icke vilja komma med några formulerade lagförslag. Jag påstår, att det rent af är deras skyldighet att åtminstone något så när angifva den rigtning, i hvilken de önska, att skrifvelsen skall affattas till Kongl. Maj:t, hvarför jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Med anledning af den siste ärade talarens påstående, att lagutskottet och jag skulle hafva ändrat uppfattning i den föreliggande frågan, sedan den sista gången var före hos Riksdagen, skulle jag, om det vore behöfligt, kunna åberopa ett kändt yttrande af en gammal riddarhustalare: »jag tackar Gud för det jag blifvit klokare för hvarje dag». Men jag tror icke, att det behöfves åberopa något dylikt. Lagutskottet och jag stå i sakligt hänseende på samma ståndpunkt, som vi stått alla de gånger, denna fråga förut varit uppe. Då frågan om en arrendelag vid andra tillfällen förelegat, hade den en helt annan innebörd än det nuvarande förslaget. Då var det egentligen fråga om att precisera och stärka arrendatorns rättigheter gent emot jordegaren, t. ex. att erhålla ersättning för förbättringar, som arrendatorn gjort med eller utan tillstånd af jordegaren och för hvilka han enligt nu gällande lag icke får någon ersättning, derest aftal derom ej egt rum. Vidare gälde det bland annat att stadga, att alla arrendekontrakt, äfven de, som uppgöras med torpare och dylika, ovilkorligen skulle vara skriftliga. Deremot invände jag, att dylika förhållanden bäst ordnas på det fria aftalets väg. Hvad har nu lagutskottet föreslagit och hvad är det nu fråga om? Jo, lagutskottet betonar skarpt från början, att »den grundsatsen torde böra med bestämdhet fasthållas, att lagstiftningen på förevarande område i regel icke må lägga hinder i vägen för parternas aftalsfrihet». Då säger man: när aftalets frihet på detta sätt fasthålles, hvartill behöfves då lagen? Jo, för det första till att kodifiera bestämmelserna. Det måste erkännas vara en fördel, att de bestämmelser, som röra ett visst rättsinstitut, såsom här jordlega, finnas sammanförda på ett enda ställe, och här visas oss nu en förebild till en dylik kodifikation, det finska lagförslaget, som på mig gör ett helt annat intryck än på den föregående ärade talaren. Enligt mitt förmenande innehåller detta lagförslag, som synes mig vara enkelt och lättfattligt, i hufvudsak just hvad som behöfves. Det lyckas för öfrigt icke alltid att i ett arrendekontrakt förutse alla

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

skiftande förhållanden. Då är det nyttigt, att det finnes en lag, som bestämmer, huru det skall förfaras i de fall, som de aftalande parterna icke förutsett. Säkerligen är det icke ett fåtal rättegångar, hvarmed domstolarne besväras på grund af svårigheten att tolka otydliga och ofullständiga legokontrakt. Man bör hålla fast vid, att aftalsfriheten skall vara regel och att lagen blott skall supplera de bestämmelser, som saknas i aftalet.

Hvad nu beträffar de åtskilliga anmärkningar, som den ärade talaren gjorde mot det finska lagförslaget, så ber jag att gent emot hvad han sade angående 4 § — der det stadgas, att, om i kontraktet saknas bestämmelse om legotiden, aftalet skall gälla i tio år — göra gällande, att det naturligtvis är mycket ovanligt, att ett legokontrakt saknar bestämmelse om legotiden. Saknas sådan, så är det ju en smaksak, om man tager tio år eller någon annan tid. Precis detsamma gäller hans anmärkning om att kontraktet i händelse af bristande uppsägning skall gälla viss tid. Det är en smaksak, om man för sådant fall tager tre eller fyra år. Säkert är, att det behöfves en bestämmelse om, huru länge aftalet för sådant fall skall gälla.

Jag tror, att man kan bespara sig dylika bekymmer, till dess man får se det förslag, som kan blifva utarbetadt och Riksdagen förelagdt.

Så fortsatte den förre talaren sin granskning med att framhålla de stora svårigheter, som vore förenade med att få legorätten förklarad förverkad. Innan man kunde få bort arrendatorn, så skulle denne hafva varnats och hafva gjort sig skyldig till återfall i en del förbrytelser. Huru är det då enligt svensk lag? Jo, om det icke står något särskildt derom i kontraktet, kan han huru många gånger som helst göra sig skyldig t. ex. till åverkan utan att blifva skyldig att afflytta. Då är väl den finska lagen bättre, som säger, att om en arrendator också har kontrakt på tio år, men gör sig skyldig till vissa förseelser, så kan han afhysas efter iakttagande af vissa former. Det är väl en fördel för jordegaren att äfven med viss omgång kunna blifva af med en sådan arrendator.

Så vidt jag kan finna, står lagutskottet på samma sakliga grund som alltid, nemligen att grunden för legoförhållandet skall vara det fria aftalet och att endast i de fall, der detta icke finnes eller är ofullständigt, skall lagen lemna ledning för bestämmande af de ömsesidiga rättigheterna och skyldigheterna. Försigtigare tror jag knappt man kan lagstifta, och de nuvarande bestämmelserna äro dels ofullständiga, dels splittrade på många håll. De af herrarne, som gjort sig besvär med att utan förutfattade meningar taga kännedom om det finska lagförslaget, torde hafva funnit, att det innehåller ungefär hvad vi behöfva utan att komma med nya bestämmelser, som kunna väcka oro. Jag undantager härifrån bestämmelserna om syn: de äro icke lämpliga, men utskottet har också uttryckligen påpekat, att det icke är meningen att upptaga dem.

Jag tillåter mig yrka bifall till lagutskottets förslag.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Herr Benedicks: Herr grefve och talman, mine herrar! Den senaste ärade talaren vindicerade den uppfattningen, att lagutskottet nu intager samma ståndpunkt som förut. Det må vara möjligt, men för min del kan jag icke uppfatta saken fullt så. I motiveringen till utskottets betänkande heter det, att orsaken dertill, att Riksdagen afslagit alla de motioner, som i detta ämne väckts hvarje år från och med 1893 till och med 1898, varit den, att man velat gifva den nya lagen »en viss förutbestämd affattning» Jag tror nästan, att vi hafva att göra med en ännu farligare sak nu, ty här gäller det en lag i ett annat, oss närstående land, hvilken lag får af utskottet mycket ampla loford. Utskottet säger nemligen, att denna lag bör kunna för oss utgöra en »god ledning». Emellertid går utskottet till slut så långt, att utskottet förklarar sig likvisst icke kunna i *alla* hänseenden rekommendera denna lag; och derefter beröras stadgandena angående synenämnd m. m., hvilket är det enda, som utskottet härvidlag icke har godkänt. Det synes mig, som om utskottet här sagt så pass mycket, att man verkligen har all anledning att frukta, att detta skall utgöra ett påpekande till Kongl. Maj:t: var så god och gif oss ett lagförslag i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den finska lagen! Det är väl meningen.

Men äfven om dessa nu påpekade förhållanden skulle ändras, så blefve efter min bestämda öfvertygelse resultatet det, att vi finge en arrendelag, der full rättvisa icke iakttoges mot begge parterna, i synnerhet icke mot jordegaren. Jag har klart för mig, att detta är en svår tillvitelse. Huru det har kommit derhän i vårt grannland, känner jag icke; jag har icke haft tillfälle att taga reda derpå, huru gerna jag än skulle velat. Jag vill emellertid påpeka 43 § i denna finska lag; der uppräknas i elfva olika punkter de fall, då brukaren skall hafva förverkat lagorätten. I punkten 6) talas om, att i fall brukaren öfverträder »väsentliga bestämmelser» i kontraktet, skall han afträda. Hvad menas nu med *väsentliga* bestämmelser? Det är icke nog, att han bryter kontraktet; öfverträdandet skall gälla *väsentliga* bestämmelser deri. Om betydelsen af detta uttryck torde man kunna tvista. I dylika stadganden ligger ett frö till oändliga processer. Vidare står i nästa punkt omtaladt, att brukaren varder fäld till straff för *återfall* i åverkan å den lägenhet, som den utlegda jorden omfattar eller tillhör. Hvad vill det säga? Om en stöld af skog sker för första gången, så låter man i de flesta fall här i landet nåd gå för rätt. Om strax derpå eller efter en längre tid ett sådant fall återkommer, så blir man efter denna lag tvungen att stämma. Men det är icke nog med detta: brukaren skall för tredje gången hafva gjort sig skyldig till stöld eller något liknande och då dessutom blifva fäld; förr får han icke uppsägas. Är detta i enlighet med den vanliga svenska uppfattningen? Jag tror det icke.

Såvidt jag kunnat finna, förekomma icke några andra *allmänna* stadganden om rätt till uppsägning än det nyss nämnda i punkten 6), der det talas om öfverträdelse af *väsentliga* bestämmelser, samt

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

vidare ett stadgande i punkten 5), afseende det fall, att brukaren visar *uppenbar* olydnad. Det är icke nog med olydnad; nej, den skall vara uppenbar.

I punkten 8) talas om, att brukaren gör sig skyldig till *återfall* i oloflig tillverkning eller oloflig försäljning af rusdrycker. Jag skall sålunda såsom jordegare icke hafva rättighet att, när en brukare börjar med lönkrögeri eller lönbränneri, genast köra af honom; nej, dertill fordras återfall i brottet!

I nästföljande paragraf stadgas vidare, att längre tid icke får hafva förflutit, innan återfall i förbrytelsen skedde, derest detta skall hafva någon betydelse.

Är icke detta, vill jag fråga, i allmänhet ett sådant gynnande af arrendatorerna på jordegarnes bekostnad, att man måste finna det förvånande, att en sådan lag har antagits?

Går man emellertid till sista meningen i 43 §, finner man der ett stadgande, som — jag är derom öfvertygad — måste förefalla Eder, mine herrar, ytterligt märkvärdigt. Sedan i denna paragraf, af hvilken jag uppläst åtskilliga delar, angifvits de allmänna bestämmelserna rörande legorättens förverkande — dessa äro, som nämndt, endast två och afse uppenbar olydnad och öfverträdelse af väsentliga bestämmelser i legoaftalet — och derefter uppräknats vissa särskilda fall, kommer man till följande punkt: »genom aftal må icke bestämmas, att legorätten förverkas af andra orsaker än nu sagdt är». Denna paragrafens slutmening är för mig afgörande. Der är det tydligen utsagdt, att det fria aftalet icke får gälla; det är förbjudet; allt skall gå efter lagen. Det skulle för svenska folket vara ett förmynderskap utan like, i fall en dylik lagstiftning blefve gällande äfven hos oss.

Det finnes emellertid äfven ett annat skäl, som manar oss till den allra största försigtighet i detta fall, och det är lagen angående arrende på Irland. Det var till utseendet en ganska beskedlig lag. Den väckte åtskillig opposition, men mr. Gladstone, hvars maktställning det gälde, förklarade då: det betyder ingenting; mine herrar, tagen mitt ord på, att detta är det bästa för Irland och för England. Med sin ledareställning och med den majoritet, öfver hvilken han kunde förfoga, dref han ock lagen igenom. Men hvad blef resultatet? Jo, denna lilla, obetydliga lag utgjorde sedermera grundvalen för det förtryck, som de irländske jordegarne blifvit underkastade och som gått så långt, att, om jag icke misstager mig, genom en särskild parlamentsakt blifvit jordegaren ålagdt att, om han vill hafva bort sin brukare, till honom utbetala sju års arrende. Detta förhållande bör för oss utgöra en skarp uppmaning att i dessa tider akta oss för att gifva ett lillfinger, ty det finnes nog många personer, som då vilja taga hela handen.

Jag ber derför, herr grefve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Herr Hasselrot: Då den siste talaren redogjorde för den finska lagen, anförde han, att der finnas upptagna 6 à 8 anledningar, enligt hvilka, och inga andra, ett legoaftal skulle vara förverkadt. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att såsom grundläggande för lagutskottets utlåtande och såsom en grundval för den lagstiftning, som skulle baseras på lagutskottets åsigter, ligger den åskådningen, att det fria aftalet skall vara gällande. Sålunda blefve man oförhindrad att i hvilket kontrakt som helst föreskrifva, att arrendatorn, om han gör sig skyldig till det eller det, skall afflytta. Detta är öfverlemnadt åt det fria aftalet. Men huru går det i vårt land nu, om något stadgande härom icke finnes i kontraktet? Jo, så att en brukare kan begå skogsåverkan huru länge som helst, vara stursk och olydig mot jordegaren huru mycket som helst, ställa till med utskänkning på sitt ställe huru mycket som helst, utan att jordegaren kommer någon vart med honom. Han kan bryta mot kontraktets bestämmelser, jordegaren kan stämma gång på gång och få ersättning, men arrendatorn sitter qvar till arrendetidens slut, derest ingen uttrycklig bestämmelse finnes i kontraktet om att detsamma för sådant fall är förverkadt. Är det då icke en fördel för jordegaren att, derest inga bestämmelser i kontraktet härom äro träffade, brukaren skall kunna åläggas afflytta under de förhållanden, som här äro nämnda, t. ex. om han upprepade gånger gör sig skyldig till skogsåverkan eller till försäljning af rusdrycker, eller om han bryter mot väsentliga bestämmelser i arrendekontraktet? Det är, jag upprepar det, här icke fråga om annat än att det fria aftalet skall ligga till grund, och jag skulle derför icke vilja i den svenska lagen hafva det tillägg infördt, hvarom herr Benedicks talade, eller att inga andra vilkor än de i lagen gifna få intagas i kontraktet. Men det är bestämdt en fördel för jordegaren att, der i kontraktet icke finnes för arrendatorn föreskrifven någon skyldighet att afträda, genom lag föreskrifva, att sådant under gifna förutsättningar skall ske, trots att arrendetiden icke gått till ända.

Friherre Rappe: Herr grefve och talman, mina herrar! Utan tvifvel vore en god arrendelag af stor nytta för jordbruket. Då emellertid det förslag, som nu föreligger, är af den beskaffenhet, att jag för min del icke ser, att ur detsamma kan framgå en sådan lag, skall jag be att derom få yttra några ord.

Utskottet säger i likhet med motionärerna, att det finska lagförslaget är en god ledning för lagstiftningsarbetet i detta ämne inom vårt land, men denna mening delar jag ej. Det är i synnerhet två punkter i det finska lagförslaget, vid hvilka jag för min del har fästat mig. Tvenne af de föregående talarne hafva framhållit väsentliga brister i detsamma, men en punkt hafva de icke berört. Det är bestämmelsen i 6 § af detta förslag, der det heter: »utom i de fall, som i denna lag särskildt omförmälas, hafva legogifvaren eller den, till hvilken hans rätt öfvergått, ej makt att häfva legoaftalet,

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m m. (Forts.)

innan tiden derför ute är». Sedan stadgas: »har brukaren i legokontraktet förbehållit sig rätt till uppsägning under legotiden, vare det gällande». Om det bestämmes, såsom nu hos oss sker, att kontraktet skall gälla tio eller tjugo år, så äro både jordegaren och arrendatorn bundna deraf, så vida icke öfverträdelse sker; men i detta förslag är blott jordegaren bunden, under det att arrendatorn kan i kontraktet inrycka, att han skall ega rätt till uppsägning under arrendetiden. Häraf framgår, att rätten för jordegaren, den utarrenderande, icke är lika med den rätt, som arrendatorn har. Detta är en högst väsentlig punkt, der rätt och skyldighet icke äro desamma för båda parterna, något som jag för min del finner vara ytterst betänkligt.

Den andra punkten, som jag vill påpeka, är bestämmelserna i den mycket omtalade 43 §. Jag skall här icke ingå i någon granskning af desamma; det har allaredan skett. Men hela denna paragraf innebär, att mellan jordegaren och arrendatorn måste processer förekomma. Nu går det oftast ganska gemytligt till, — om jag får begagna detta uttryck. — Derest någon öfverträdelse förekommer, framkallas arrendatorn, han erkänner sin förseelse, och saken är lätt bilagd. Men med en paragraf sådan som denna kan jag icke finna annat än att man icke kan komma någon vart utan stämning och laga bevis. Det är för mig något mycket betänkligt, att lagen skall drifva jordegaren och arrendatorn att processa sins emellan. Sådant förekommer nog tyvärr ändå, men dylika bestämmelser skulle utan tvifvel i ännu högre grad framkalla sådana beklagliga förhållanden.

En föregående talare har visserligen redan påpekat det stadgande, som förekommer i punkten 7) af 43 §, men detta stadgande är så betecknande, att jag icke kan förbigå detsamma. Det heter nemligen deri, att brukaren skall hafva förverkat legorätten, om han »varder fäld till straff för återfall i åverkan å den lägenhet, som den utlegda jorden omfattar eller tillhör.» I detta afseende förhåller det sig emellertid alldeles icke på samma sätt med arrendatorn som med en utanför stående åverkare. En arrendator — det känna alla de af herrarne, som sjelfva hafva jordbruk — sitter der med sitt folk och sina ök och kan derigenom mycket lättare borttaga något ifrån egendomen samt förhindra upptäckt, än som är möjligt för någon utomstående. Då skall jag först stämma honom — der hafva vi en process — och lagligen styrka, att han har öfvat åverkan. Men dermed är det icke nog. Han kan fortsätta med sin åverkan kanske ett par tre år, utan att jag kan bevisa det; först då jag till slut får honom fast, kan jag vidtaga någon åtgärd. Det är så påtagligt, att detta icke bör och kan få komma in i vår lagstiftning, att det synes mig, som om blott på grund af denna punkt förslaget vore sjelfdödt.

Då jag för min del anser, att det fria aftalet och likställighet inför lagen icke främjas genom sådana stadganden, som det finska

lagförslaget innehåller; och då jag tillika håller det alldeles för kärt att få hafva frid med mina arrendatorer och alldeles för vanskligt att vara tvingad till processer med dem; så kan jag icke annat än på det lifligaste afstyrka såväl motionen som utskottets hemställan och anhåller sålunda att derom få framställa yrkande.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Herr Sjöcrona: Herr talman, mina herrar! Det kan visserligen icke förnekas, att 1734 års, för sin tid mycket förträffliga lag numera såväl i det nu berörda afseendet som i många andra delar är att anse såsom hvad man skulle kunna kalla gammalmodigt affattad. Men det gammalmodiga är derför icke alltid dåligt. Det kan nog hända, att det kan vara bra som det är och värdt att bibehållas. Jag vill heller icke förneka, att lagutskottets betänkande innehåller en ganska beaktansvärd motivering, ehuru jag måste säga, att såväl detta betänkande som motionen lider af en ganska stor obestämdhet i afseende å den rigtning, hvari den ifrågasatta lagstiftningen bör gå, och de hufvudsakliga och grundbestämmande stadganden, som deri böra ingå. Men oaktadt dessa medgifvanden, som jag sålunda har gjort, kan jag emellertid icke finna, att något särskildt trängande behof gjort sig gällande med afseende å en omarbetning af vår lag i nu ifrågakomna hänseende. Genom senare tillkomna författningar och genom den domstolspraxis, som utvecklat sig, har man hittills kunnat reda sig ganska bra, och det vill synas mig föga lämpligt eller rigtigt, att Riksdagen aflåter en skrifvelse med anhållan om omarbetning af en viss del utaf lagen, utan att Riksdagen närmare och bestämdare angifver sin ståndpunkt och hvad Riksdagen verkligen önskar. Det kan dessutom icke utan skäl ifrågasättas, om det är lämpligt att nu omarbeta denna del af jordabalken, utan att det sker i sammanhang med omarbetning af andra delar utaf samma balk, såsom exempelvis stadgandena om köp. Härtill kommer, att, enligt den åsigt, som jag alltid hyst och fortfarande hyser, Riksdagen bör med varsamhet och sparsamhet begagna sig af sin rätt att genom skrifvelser till Kongl. Maj:t framkomma med förslag. Det synes mig, som om Riksdagen redan, särskildt på framställning af lagutskottet, aflåtit ganska många, kanske något för många skrifvelser till Kongl. Maj:t. På grund häraf skall jag, herr talman, tillåta mig att biträda yrkandet om afslag.

Herr af Ekenstam: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är redan förut vid flera tillfällen erkändt, att de bestämmelser rörande ifrågavarande ämne, som i 1734 års lag finnas, hafva en synnerligen ålderdomlig prägel, och dessutom kan det ju tilläggas och äfven erkännas, att de finnas spridda på så många olika håll, att det vill sannerligen icke oväsentlig lagkunskap till för att kunna angifva och få reda på dem. Man säger visserligen, att det hufvudsakliga af arrendebestämmelserna uti vår nuvarande lagstiftning återfinnas uti 16 och 17 kap. jordabalken och 27 kap. byggningabalken;

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

men om herrarna vilja göra sig besväret att genomläsa hvad som står i de ursprungliga lagparagraferna, skall det snart vara klart, att dessa säga jemförelsevis litet. Derför hafva under tidernas lopp mer eller mindre förtydligande små-författningar tillkommit. Dessutom åberopas allehanda prejudikat, så att t. ex. vid 16 kap. 1 § jordabalken — enligt en uträkning, som för icke länge sedan i en gängse lagedition gjordes af en intresserad person — hänvisningar finnas till icke mindre än 43 olika kongl. domar och författningar. Detta gör, att redan en kodifikation af den lagstiftning, som för närvarande finnes, med vederbörlig hänsyn till den utveckling uti hvilken den har gått och till de resultat, som nu genom praxis tillämpas, måste vara till synnerligen stor fördel för alla dem, som beröras af dessa rättsförhållanden. Om man då också skulle gå något längre och få *litet mera* tidsenliga och moderna former än de, som framgått från denna lag, hvilken är mera än 160 år gammal, vore detta kanske icke alltför mycket begärdt.

Då nu motionärerna för att visa, huru ett lagstiftningsarbete på 1734 års lags grund har utvecklat sig, vid motionen fogat den arrendelag, som tillkommit i Finland, så hafva vi dermed naturligtvis icke velat säga, att hvad som en gång kommer fram till den svenska Riksdagen bör hafva alldeles samma utseende. Den finska lagen har sitt stora intresse såsom byggd just på den rättsliga grund, som finnes hos oss, och kanske också, i stort sedt, på samma sakliga grund; men att vi kunna behöfva åtskilliga andra och ändrade bestämmelser, ligger i sakens natur. Men icke behöfver det väl lida något tvifvel, att, derest saken lägges i Kongl. Maj:ts hand, han skall veta att på lämpligt sätt göra de förslag, som äro påkallade af förhållandena just i vårt land.

Jag vill icke vidare uppehålla tiden med detta, utan endast tillåta mig att yrka bifall till lagutskottets förslag.

Herr Benedicks: Med afseende å hvad herr Hasselrot nyss yttrat, ber jag att få påpeka, att hvad han stödde sig på var det, att förutsättningen för denna lagstiftning skulle vara ett fasthållande vid det fria aftalet, på hvilket han hölle. Nu vet jag icke, huruvida detta var att uppfatta som ett uttryck af hans personliga åsigt, eller om det skulle afse hela utskottet, enligt den gamla principen: »l'état c'est moi»; men i alla händelser står icke ett ord om en sådan förutsättning i klämmen eller den derförut stående sammanfattningen af utskottets skäl, och det är väl dock de der anförda skälen, som böra anses afgörande. Det stämmer ju icke heller rigtigt bra öfverens att, på samma gång man varmt berömmer en viss lag, förklara sig ämna handla rakt i strid med en af dess hufvudpunkter. Ty, mina herrar, denna 43 § är en af den finska lagens hufvudpunkter, och i denna paragraf heter det dock slutligen: »Genom aftal må icke bestämmas, att legorätten förverkas af andra orsaker, än nu sagdt är.» Ett dylikt stadgande hade väl med skäl bort af

utskottet framhållas såsom ett af de största felen vid denna finska lag; men nej, utskottet förbigår helt enkelt saken och finner den ej ha något att betyda. Som jag förut nämnt, finnas der ännu flera fel, och alla i samma rigtning att mera eller mindre oskäligt gynna brukaren. Men sådant kan jag ej vara med om; här bör vara full rättvisa mellan båda parterna.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Hvad angår den ärade motionärens anförande, så vill jag ge honom alldeles rätt deri, att det kunde ha sin stora fördel och betydelse att få till stånd en sammanfattning, en kodifiering af nuvarande lagbestämmelser i ämnet; men må han då väcka en motion om den saken och icke i obestämda ordalag om allt möjligt annat.

Jag yrkar fortfarande afslag å motionen och utskottets hemställan.

Herr von Möller: Gent emot motionären skulle jag vilja säga, att äfven jag i likhet med honom finner den finska lagen intressant — intressant nemligen såsom utgörande ett varnande exempel på i hvilken rigtning lagstiftningsarbetet *icke* bör gå. Beträffande herr Hasselrots uppfattning, att utskottet nu hade en helt annan motivering, får jag säga, att det förefaller mig något egendomligt, då man säger sig vilja ställa sig på det fria aftalets grund men samtidigt som mönster uppställer och lofordar ett lagförslag, deri just det *fria aftalets princip upphäfves.*

Här har sagts, att det dock vore en vinst att få tydliga bestämmelser att gälla i de fall, då skrifvet aftal ej föreligger. Ja, det är visserligen sant, att detta skulle vara en vinst för menniskor, som äro så pass enfaldiga, att de underlåta att skrifva kontrakt, men vore det då ej ännu bättre att i svensk lag införa ett förbud för enfaldiga personer att öfver hufvud taget ingå aftal?

Att det finska lagförslaget skulle vara bygdt på *försigtiga grunder*, kan jag för min del icke fatta. Jag ber kammaren taga del af detta »intressanta» finska lagförslag, men äfven af protokollen öfver Första Kammarens förhandlingar i detta ämne åren 1897 och 1898.

För min del tycker jag, att lagutskottets ordförande och motionären hade gjort bättre, om de utgifvit några lämpliga normalkontrakt i stället för att föreslå sådana *tvångsbestämmelser* som de finska allt under siréntoner om det fria aftalet.

Herr Hasselrot yttrade i början af sitt anförande, att han lätt kunde afväpna mig med det gamla ordet om, att man blir klokare för hvar dag. Det är en sak, som jag visst icke betviflar — jag har ju sett bevis derpå just i detta utskottsbetänkande, jemfördt med kammarens protokoll åren 1897 och 1898 — men skall denna klokhet fortsätta sin utveckling i denna stil, blir den nästan hypertrofisk.

Om, som jag hoppas, kammaren afslår denna utskottets hemställan, så skulle jag vilja rekommendera åt lagutskottets ordförande att utkämpa en strid *med sig sjelf* — att taga detta utskottsbetänkande

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m.

(Forts.)

i ena handen och protokollen, som innehålla hans egna ord från 1897 och 1898, i den andra och sedan möjligen ett annat år låta kammaren få veta resultatet af den striden.

Jag vidhåller mitt yrkande om afslag å utskottets hemställan.

Herr Wester: Herr grefve och talman! Endast några ord i anledning af ett yttrande af lagutskottets högt ärade ordförande, som under denna långa diskussion måhända icke blifvit observeradt. Han rådde nemligen kammaren att spara sina betänkligheter, till dess utredning och lagförslag förelades kammaren. Ja, det är ett råd, som man ofta nog får höra från lagutskottet, men jag tviflar på, att det kan vara lämpligt följa detsamma. Det händer ju ofta nog, att Riksdagen besvärar Kongl. Maj:t med skrifvelser och begäran om utredning och förslag i det ena eller andra afseendet, men att, då Riksdagen sedan får denna utredning, den icke alls vill vara med om saken. Särskildt i förevarande fråga är väl lagutskottets motivering och dess antydningar om de grunder, på hvilka det begär en utredning, ytterst lösa och svaga. Utskottet har icke ens kunnat närmelsevis angifva, hvilken karakter den ifrågasatta lagen skulle ha, eller angifva den rigtning, i hvilken man önskade utredningen.

Dessutom ber jag, då man här tyckes vilja göra gällande, att det fria aftalet skall så förstås, att jordegaren skall vara bunden, men arrendatorn deremot ha högst väsentliga friheter, att få häremot inlägga min gensaga. Min åsigt är att härvidlag friheten och förpligtelsen böra vara lika för både den ena och den andra. Det kan ju ofta vara af lika stor vigt för arrendatorn att blifva qvitt ett arrende som för jordegaren att blifva af med en arrendator inom rimlig tid. Med hänsyn härtill anser jag ett lagförslag, som i sådant hänseende klafbinder kontrahenterna, vara lika olämpligt ur jordegarens som ur arrendatorns synpunkt. En arrendelag måste ega en praktisk innebörd och får icke binda kontrahenterna vid juridiska former och principer, som gör densamma omöjlig vid tillämpningen. På grund häraf ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Af de skäl, som anförts mot bifall till lagutskottets hemställan, är det ett, som gjort intryck på mig, nemligen det som nyss framhölls af talaren på vestgötabänken. Det är ju sant, att Riksdagen bör vara försigtig med att aflåta skrifvelser till Kongl. Maj:t och ej i onödan begära utredningar i hvarjehanda ämnen, men det faller sig svårt för ett utskott att på sådan grund ställa sig alldeles afvisande mot ett förslag af den betydelse som det förevarande och som i mångt och mycket har dess varma gillande. Den siste talaren antydde, att han ansåg detta utskottets utlåtande särdeles underhaltigt; enligt mitt förmenande är det ett af de bättre, som utskottet aflåtit under de sista åren — så olika uppfattning kan man ha.

Jag tror, att några af herrarne vid läsningen af utskottets ut-

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

låtande med dess hänvisningar till det finska lagförslaget roat sig med att måla den onde på väggen för att oroa sig sjelfva och andra. Stryk allt hvad som står i det finska lagförslaget, stridande mot det fria aftalets grundsats, och klandra sedan återstoden. Annat är det ej som af lagutskottet förordats. Här har exempelvis min granne på kalmarbänken såsom en mycket farlig sak i detta finska lagförslag dragit fram dess 6 §. Jag skall be att här få läsa upp denna paragraf: »Utom i de fall, som i denna lag särskildt omförmälas, hafve legogifvaren eller den, till hvilken hans rätt öfvergått, ej makt att häfva legoaftalet innan tiden derför ute är. Har brukaren i legokontraktet förbehållit sig rätt till uppsägning under legotiden, vare det gällande.» Ligger det häri någon orättvisa i förhållandet mellan jordegaren och arrendatorn? Nej, visst icke, ty för att brukaren skall kunna säga upp, skall han i kontraktet hafva förbehållit sig sådant — går jordegaren in på ett sådant förbehåll, får han finna sig deri.

Sedan har här gång på gång upprepats, huru orimligt det vore att för arrendators skiljande från arrende skulle fordras, att han upprepade gånger skulle fälts för åverkan eller visat trots eller öfverträdt väsentliga bestämmelser i kontraktet. Huru ha vi det i vårt land för närvarande. Kan jag komma någon vart med en brottslig eller trotsig arrendator, om det ej särskildt står något i kontraktet? Om man stämmer arrendatorn gång på gång och visar, att han begått de allra gröfsta kontraktsbrott, hvad blir resultatet? Jo, han sitter qvar lika fullt arrendetiden ut; han blir blott dömd att utge ersättning. Vore det ej då en vinst för jordegaren att få denna rätt, som det finska lagförslaget bjuder honom, att åtminstone i der angifna fall kunna bli qvitt en dylik arrendator, äfven om det ej kan ske utan efter rättegång. För denna lag bör emellertid, jag upprepar det, första grundvalen vara det fria aftalet. Så fort i kontraktet finnes stadgad rätt till uppsägning, gäller det, men om der intet står, är det då ej en afgjord fördel för jordegaren att i åtminstone vissa fall kunna det oaktadt blifva qvitt arrendatorn. Under nuvarande förhållanden är detta ogörligt.

Det är icke sant, att lagutskottet icke preciserat, i hvilken rigtning dess önskningar gå. Dess första fordran är uppehållande af det fria aftalet — det är icke, såsom en föregående talare trodde, blott jag, som har denna uppfattning, utan det är utskottet. Sedan talas om att en kodifikation anses önskvärd, vidare om behofvet af fullständigare stadganden och slutligen om nyttan af att ha bestämmelser i vissa hänseenden gifna för de fall, då skriftligt aftal derutinnan ej finnes. Jag ber att i detta sammanhang få gent emot talaren på hallandsbänken säga, att det visst icke är sagdt, att alla, som kunna skrifva, också skrifva fullständigt; många, som kunna skrifva rätt bra, glömma dock en eller annan omständighet, då de uppsätta ett kontrakt. För sådana fall kan det då vara bra att ha lagbestämmelser, som supplera aftalet.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Jag tillåter mig påpeka ännu en omständighet. Det finnes, som bekant, numera i vissa trakter ett rätt stort antal municipal- eller stationssamhällen; och för dessa med deras lägenheter gälla nu samma bestämmelser, som i allmänhet för jord å landet i fråga om uppsägning, laga fardag och dylikt. Vore det icke både lämpligare och rigtigare, att dessa samhällen, der hyresförhållandena ju närmast likna dem i stad, finge dessa förhållanden ordnade på samma sätt som i stad? Sådana samhällen hafva vuxit upp i betydligt antal, och för dem vore en lagändring behöflig.

Jag upprepar, hvad jag förut sagt, att man gör sig onödiga bekymmer i denna fråga. Det kan ju icke nekas, att gällande lagstiftning är delvis ofullständig, delvis föråldrad; om man då preciserar de grunder, på hvilka man vill se en ny lagstiftning byggd, tror jag, att man lugnt kan lemna resten åt Kongl. Maj:t. Och om det sedan mot förmodan skulle komma ett förslag, som ansåges olämpligt, blir ju alltid då tids nog att fatta sitt beslut.

Friherre Rappe: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag ber om ursäkt, för att jag tager ordet ännu en gång, men den siste ärade talaren, lagutskottets ordförande, har tvungit mig dertill. Han sade nemligen, att 6 § i det finska lagförslaget icke innebure någon ensidighet. Det är dock påtagligt, att så är, ty först stadgas der, att jordegaren ej har makt att uppsäga brukaren i andra fall än de särskildt angifna, och å andra sidan medgifves brukaren rätt att få i kontraktet införd bestämmelse om uppsägning från hans sida före arrendetidens utgång. Hade jordegaren äfven den rättigheten, ja då vore allt godt, men det har han icke; han får icke i kontraktet införa bestämmelse, att brukaren må af honom på annat sätt eller under andra vilkor, än lagen innehåller, uppsägas. Således har alldeles gifvet arrendatorn en rätt, som jordegaren icke har.

Vidare, om vi gå till 43 § i förslaget, så har här sagts, att enligt nuvarande lagstiftning här i landet kan en arrendator göra åverkan huru mycket som helst, utan att man kan göra annat än stämma honom, och att, äfven om han blir fäld, han sitter qvar till arrendetidens slut, men att, genom antagande af en lag liknande den finska, man skulle vinna en fördel härutinnan. Det är icke heller sant; ty läser man sista delen af 43 §, så heter det der: »Genom aftal må icke bestämmas, att legorätten förverkas af andra orsaker, än nu sagdt är.» Det är således alldeles gifvet, att man då icke vidare kan i kontrakten inrymma den nu vanliga bestämmelsen, att åverkan, bortforsling af foder eller bränning m. m. medföra kontraktets häfvande. Således har man då ej annan utväg än att stämma den ena gången efter den andra och skaffa bevis m. m.; man beröfvas rätten att i kontraktet inrymma bestämmelse om de förhållanden, som man anser böra medföra rätt att uppsäga arrendatorn. Således blifva ej heller här jordegare och arrendatorer likstälda; och ej heller här uppehålles principen om det fria aftalet.

Jag yrkar fortfarande afslag å utskottets hemställan.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående lega af jord på landet m. m. (Forts.)

Grefve Hamilton: Vid åhörande af debatten skulle man kunna komma till den falska uppfattningen, att här förelåge ett lagförslag rörande arrendeaftal, liknande det finska, ty debatten har i hufvudsak rört sig derom, huruvida det finska lagförslaget är lämpligt för Sverige eller icke. Jag instämmer fullkomligt med de aktade talare, som framhållit det finska förslagets olämplighet; men efter hvad jag kan finna af utskottets betänkande, har utskottet just framhållit, att det fria aftalet borde framdeles gälla och att egentligen blott i de fall, då kontrakt ej uppgjorts, en lags stadganden skulle få tillämpning. Hvar och en, som känner landtbruksförhållanden, måste vara på det klara med att 1734 års lags bestämmelser om arrendeaftal icke längre äro lämpliga utan fullkomligt föråldrade; jag tror, att såväl jordegare som arrendatorer äro derom ense. Man vet, att bestämmelserna äro föråldrade, man vet, att såväl jordegare som arrendator behöfva till sitt skydd en lagstiftning, lämpad efter den stora utveckling jordbruket tagit, i stället för dessa otidsenliga, föråldrade lagbestämmelser. Jag kan icke finna, att, om jag med min röst biträder lagutskottets förslag, jag dermed är bunden att antaga en lag, liknande den finska; utan jag begär dermed blott en utredning rörande en fråga, till förmån för hvars snara lösande kraftigt tala en del af mig kända fall, med hvilka jag emellertid ej skall belasta protokollet.

Herr grefve och talman! Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemstält samt vidare på afslag derå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemstält i sitt utlåtande n:o 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anstälda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—45;

Nej—71.

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående hyresaftal.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 1 och 4 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående ändrad lagstiftning rörande hyresaftal.

Herr von Möller: Utskottet säger i sin motivering på helt få rader, att »utskottet, som i denna dag afgifvet utlåtande tillstyrkt skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revision af lagstiftningen om lega af jord på landet, anser af hufvudsakligen samma skäl en omarbetning jemväl af lagstiftningen rörande hyresaftal förtjena att tagas under öfvervägande.» Logiken är nemligen den, att har jag sagt a, skall jag säga b. — I förevarande fall borde man visserligen i stället tala om x, y och z, ty man har nog der att räkna med en hel del obekanta faktorer. Emellertid vill jag en passant påpeka, att motionären här åtminstone sagt ifrån rent ut, att det ej varit honom möjligt att komma med något bestämdt förslag i detta vidtomfattande ämne, utan vill, att Kongl. Maj:t skall göra alltsammans. Man skulle således till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse med ännu mindre innehåll än i det förra ärendet. Jag tror, att jag handlar fullkomligt logiskt i lagutskottets ögon, om jag utan annan motivering säger, att, eftersom kammaren sagt nej i förra punkten, bör den göra det äfven i denna. Jag tillåter mig således yrka afslag äfven i denna punkt.

Herr Hasselrot: Jag skall tillåta mig yrka bifall till detta utskottets förslag. Jag tror, att det skäl, som den siste talaren anförde, ej håller fullt streck. De skäl, som utskottet anförde för dess hemställan om skrifvelse i fråga om lega på landet, vore nämligen först, att grunden för det nya borde vara aftalsfrihet, vidare att en kodifikation af de spridda bestämmelserna vore önsklig, och slutligen att dessa bestämmelser behöfde fullständigas och förtydligas för de fall, att kontrakt ej fans. Nu blefvo herrar jordegare litet uppskrämda af den finska förebilden till arrendelag och drogo sig derför för utskottets hemställan. Men ingen liknande anledning till oro förefinnes i afseende å hyresaftal i stad, och bestämmelserna derom äro om möjligt ännu ofullständigare och mera i behof af komplettering än stadgandena om jordlega. Jag tror, att det bland både fastighetsegare och hyresgäster icke finnes mer än en mening om att det vore lämpligt att få tydligare och bättre bestämmelser i detta ämne. Jag tillåter mig derför yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Trygger: Det synes mig i motsats mot lagutskottets ordförande, att det förra beslutet bör draga med sig afslag äfven å utskottets hemställan i förevarande fall. Såsom bekant regleras ju

Ifrågasatt revision af lagstiftningen angående hyresaftal. (Forts.)

dessa förhållanden i samma kapitel af jordabalken, och icke kan det väl då vara lämpligt, att vi gå till Kongl. Maj:t med skrifvelse i afseende på blott en del af innehållet af kapitlet, då onekligen kapitlet i sin helhet är i behof af att omarbetas. Min öfvertygelse är, att ett annat år, ifall lagutskottet använder en mera tilltalande motivering, Första Kammaren skall kunna ena sig om en skrifvelse äfven med afseende på arrendeaftalen, och då är tillfället inne att samtidigt skrifva om hyresaftalen. Men att göra det för närvarande synes mig icke vara att rekommendera.

Då jag nu har ordet, ber jag att — för den händelse skrifvelsen dock skulle bifallas — få fästa uppmärksamheten på en punkt, som i den förra diskussionen synes mig icke nog klart hafva kommit fram, icke ens i det anförande lagutskottets högt ärade ordförande höll. Man säger: skola vi bygga lagstiftningen på aftalsfrihetens grund, eller skola vi bygga den på tvångsgrund? Om vi bygga på aftalsfrihetens grund, skola lagbestämmelserna företrädesvis komplettera, ersätta, i de fall, då parterna icke aftalat. I motsatt fall skola lagbestämmelserna gälla mot parternas öfverenskommelser. Men det är ju tydligt, att en lagbestämmelses innehåll också bör i regel blifva olika, allt eftersom man ställer sig på aftalsfrihetens grund eller på den motsatta principens ståndpunkt. Ställer man sig på aftalsfrihetens grund, böra lagens kompletterande bestämmelser företrädesvis innehålla hvad skäligen kan anses, att parterna hade aftalat, ifall de hade gjort den ifrågavarande punkten till föremål för aftal. Återigen, om man icke ställer sig på aftalsfrihetens grund, utan lagens föreskrift skall gälla äfven mot aftalet, då får man i första rummet undersöka, hvilka bestämmelser det allmänna intresset kräfver i detta speciella fall. Således se vi, att denna fråga visst icke blir löst blott dermed, att i vissa fall bestämmelser komplettera och i andra fall gälla mot aftalet, utan bestämmelsernas innehåll blir väsentligen beroende af huruvida man ställer sig på den ena eller andra ståndpunkten.

Herr grefve och talman! På de skäl jag förut anfört hemställer jag om afslag å utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemstält samt vidare på afslag derå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de vid sammanträdets början aflemnade kongl. propositionerna.

Upplästes för justering protokollet för den 26 nästlidne februari.

Herr Bergendahl: Med anledning af nu upplästa protokoll ber jag att för några minuter få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk.

Dagen efter sedan ifrågavarande ärende var föremål för öfverläggning i kammaren erhöll jag från Köpenhamn, från den aktade person och auktoritet, jag under debatten åberopat, en skrifvelse, som jag anhåller att få delvis uppläsa. Brefskrifvarens namn anser jag mig ej böra införa i protokollet, men står skrifvelsen i sin helhet till disposition för hvem som helst af herrarne, som möjligen skulle önska taga kännedom derom.

Skrifvelsen lyder: »Kjöbenhavn V. den 26 febr. 1902. — — Ryttmästare H. Herr C. G. Bergendahl, Stockholm. Deres ærede Skrivelse af 22de ds er rigtig modtaget. Efter forgjæves at have søgt at få Underretning om de under Deres ærede Besøg omtalte Love ad anden Vej, har jeg idag modtaget følgende Skrivelse fra Redaktionen af Dansk Bager- og Konditor-Tidende.»

Denna skrifvelse från här omnämnda redaktion anser jag icke skäl att upptaga tiden med att uppläsa, enär dess innehåll ej inverkar på saken, utan öfvergår till hvad brefskrifvaren sedermera säger: »Min Omtale af en særlig Lov må antagelig bero på en Forvexling med tyske Bestemmelser.»

Jag har således kommit att lemna kammaren en origtig uppgift, som jag mycket beklagar.

Härefter godkändes det upplästa protokollet.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Jeppsson* under fjorton dagar från och med den 8 i denna månad.

Justerades fem protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,12 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 7 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne februari.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 5 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen bevillningsutskottets betänkanden n:is 14 och 15, bankoutskottets memorial n:o 4, lagutskottets utlåtande n:o 24 och Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2.

Friherre Palmstierna erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig vördsamt anhålla, att tillfälliga utskottets memorial n:o 2, angående skrifvelse till Konungen i fråga om inrättande af ett statslotteri, måtte å föredragningslistan för morgondagens plenum uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 2,35 e. m.

In fidem

A v. Krusenstjerna.